

Prof. dr hab. Jan Blecharz
Akademia Wychowania Fizycznego
im. Bronisława Czecha w Krakowie

Recenzja dorobku zgłoszonego jako dysertacja doktorska mgr Klaudii Sorys „Affective and Motivational Mechanisms in Striving for Identity Goals”, przygotowana pod kierunkiem dr hab.

Katarzyny Byrki, prof. Uniwersytetu SWPS, Wydział Psychologii we Wrocławiu

Dorobek przedstawiony jako podstawa doktoratu składa się z dwóch artykułów :

1/ Sorys, K., Byrka, K. (2021). Acting inconsistently with an important goal predicts compensatory health behaviors through regret. *Apetite*, 163, 105217. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2021.105217>

Wyżej opisany artykuł relacjonuje badania 2.1.

2/ Sorys, K., Cantarero, K., Gollwitzer, P.M., & Byrka, K. (in press). Self-regulatory processes in striving for identity goals: Self-incompleteness shields eco-friendly vegans from temptations. *Motivation Science*. <https://doi.org/10.1037/mot0000296>

Wyżej opisany artykuł relacjonuje badania 3.1 - 3.2.

Wkład poszczególnych autorów w przypadku obu artykułów jest wyraźnie określony i potwierdzony podpisanymi oświadczeniami oraz manuskryptu:

3/ Sorys, K., Gollwitzer, P.M., & Byrka (2023). *The states of self-incompleteness direct individuals' preference towards more instrumental symbols* [Manuscript, in preparation]. Faculty of Psychology. SWPS University of Social Sciences and Humanities.

Wyżej opisany manuskrypt, będący w przygotowaniu, relacjonuje badania 4.1 - 4.4.

Całość zawiera także Aneks - Supplementary materials, File A, B, C, D, E, F, G, H, które pozwalają zrekonstruować przebieg badań.

Przedmiotem badań przedstawionych w dorobku doktorskim są mechanizmy afektywne i motywacyjne w dążeniach do realizacji celów tożsamościowych. Prace są, od strony teoretycznej osadzone w motywacyjnym paradygmacie aktywności celowej, czołowym teoretykiem, a zarazem współautorem jest Peter Gollwitzer, teoretyk i badacz procesów motywacyjnych znany jako autor pojęcia implementacji, obecny w obydwu polskich podręcznikach psychologii, powszechnie doceniany. Równocześnie Doktorantka powołuje się na ogólniejszą koncepcję *goal-systems theory* Kruglanskiego. Przekonanie Doktorantki (s. 6), że badania eksplorują nowe obszary dążeń do realizacji celów tożsamościowych, jest na różne sposoby dowiedzione w załączonych tekstach – nowe hipotezy wynikają ze stanu koncepcji i badań, są ich konsekwencją. W dostarczonych materiałach zawarta jest relacja z siedmiu badań (2.1; 3.1 - 3.2; 4.1 - 4.4.). Dotyczyły one zachowań kompensacyjnych we wskazanej kategorii celów, którymi konkretnie były „bycie zdrowym, bycie przyjaznym dla środowiska i bycie aktywnym fizycznie” (tamże). Badania koncentrowały się na afektywnym i motywacyjnym kontekście zachowań kompensacyjnych oraz doświadczeniu „(nie)dopełnienie ja”.

Rozdział pierwszy (Chapter 1) tekstu doktoratu to „Wprowadzenie teoretyczne”, które zawiera objaśnienia pojęć kluczowych dla autorskich badań, charakteryzuje rodzaj i funkcje zachowań oraz

przekonań związanych z celami tożsamościowymi i wskazuje ich miejsce w procesie dążeń. Specyfika celów badanych przez Doktorantkę, w odróżnieniu od aktywności celowej o mniejszym lub nikłym powiązaniu z tożsamością, to niemożność ich zupełnej, kompletnej realizacji, jako że z punktu widzenia tożsamości nigdy nie mogą być w pełni osiągnięte, n.p. bycie zdrowym. Ponadto cele z tej kategorii wymagają zaangażowania w aktywność symbolizującą (self-symbolizing) czyli zachowania wskazujące na osiąganie pożądanej tożsamości (*dream identity*). Powodują silną determinację w dążeniu do odpowiednich celów, niezdolność do ich zaniechania, wiążą się z zaangażowaniem w aktywność i przyzwoleniem na wysiłek. Zaangażowanie zwiększa intensywność dążenia do celu i wyraża się zastosowaniem symboli.

Symbole powiązane z aspiracjami tożsamościowymi przyjmują wiele postaci (n.p. tytuły, pozycja zawodowa, zachowania lub przynależność do wybranych grup interesu), są w różnym stopniu oczywiste (ewidentne), jak n.p. używanie torby z oznaczeniem Greenpeace, lub subtelniejsze, n.p. odpowiedni, pozytywny samoopis. *Spectrum* symboli, które dana osoba może wybrać jako obecne w jej dążeniu do celu, może być w różnym stopniu instrumentalne wobec celu. Ta właściwość - wedle *goal-systems theory* (Kruglanski i wsp., 2002, 2012) - zależy od wielu czynników, takich jak oczekiwanie osiągnięcia celu, warunki i okoliczności działania, wysiłek lub zaangażowanie.

Osiąganie celów może się wiązać z pokonywaniem przeszkód, konfliktem pomiędzy celami itp., co powoduje rozmaite reakcje kompensacyjne, takie n. p. jak wspomniane symbolizowanie. Celem Doktorantki były badania i eksploracja nowego obszaru kompensacji, jej dynamikę badała poprzez procesy żalu. Próbowała określić, czy behawioralne konsekwencje doświadczania stanu kompletności vs niekompletności *self* oddziałują na rozwiązanie konfliktu pomiędzy celami. Poprzez badanie symboli instrumentalnych (wedle jej własnej deklaracji, której stopniowo dowodzi), Doktorantka przedstawia nową drogę badania stanów (nie)kompletności *self*. (s.11).

W pierwszej części Wprowadzenia teoretycznego, podsumowując, znajdujemy odwołanie do koncepcji nadrzędnej *goal-systems theory*, oraz do podstawowych pojęć, z odniesieniami do zależności już istniejących w zarysowanej dziedzinie, w którą badania są wpisane i którą poszerzają.

Druga część Wprowadzenia teoretycznego (Chapter 2) jest zatytułowana "Affective Mechanism of Compensation". Doktorantka odwołuje się do *self-completion theory* Wicklunda i Gollwitzera (1981), [w dalszej partii tekstu wskazuje także koncepcję Carvera i Scheiera, 1982, s. 35] oraz do *the compensatory health beliefs model* (Rabiau et al., 2006), aby wyjaśnić emocjonalne mechanizmy procesu realizacji celów w sytuacji konfliktu pomiędzy celami długofalowymi, a silnym pragnieniem zaspokojenia pragnienia jakiegoś obiektu przynoszącego natychmiastową gratyfikację n. p. zjedzenia czegoś niezdrowego, nie ekologicznego. W takiej sytuacji, pojawiają się kompensacyjne przekonania lub intencje zmniejszające lub neutralizujące negatywne napięcie. W sytuacji działań niespójnych z celem, jednostki podejmują własną, kompensacyjną aktywność symbolizującą. Emocjonalną

podstawą takiego przebiegu działania są emocje poczucia winy i żalu, w powiązaniu z wysoką samokontrolą celów długoterminowych. Następnie Doktorantka charakteryzuje specyfikę obu emocji oraz ich funkcje regulacyjne we wskazanym kontekście oraz w aktualnym i antycypowanym aspekcie czasowym, regulowane poprzez poszukiwanie optymalnej równowagi motywacyjnej.

Przedstawiłem ten fragment rozważań teoretycznych, w moim skrócie, który jedynie sygnalizuje subtelności i powiązania pomiędzy mechanizmami, znajdujące się w tekście. Chciałbym bowiem podkreślić, że sama relacja teoretyczna dobrze dowodzi adekwatnych decyzji teoretycznych, gruntownego przestudiowania przyjętych koncepcji oraz związanych z nią badań i podejścia, oraz zaprojektowania własnych badań w celu wskazania nowych związków i zależności.

Kolejna część doktoratu dotyczy zjawiska niekompletności ja oraz mechanizmów nieulegania pokusom, następna - tego samego zjawiska (stanu) i jego relacji do preferencji symboli instrumentalnych. Te treści są kontynuacją przedstawiania koncepcji i proponowanych przez nie wyjaśnień, wyników badań, także paradoksalnych, wskazywania na różnice indywidualne oraz inne uwarunkowania. Nie będę jednak ich przedstawiał, najistotniejsze kwestie teoretyczne zostały już postawione, dowodząc sprawności Doktorantki w analizie teoretycznej oraz empirycznej.

Na tym tle, relacji z koncepcji, analizy problematyki i wyników badań, Doktorantka formułuje swoje podstawowe cele badawcze: 1/ eksplorację emocji żalu jako procesu regulującego kompensację; 2/ określenie, czy stan *self-incompleteness* w zakresie ważnego celu czyni jednostkę zdolną do nieulegania pokusie; 3/ sprawdzenie, czy stan niekompletności ja prowadzi do wyboru symboli bardziej instrumentalnych względem celów tożsamościowych (s. 18).

Stąd też badanie 2.1. weryfikuje hipotezę głoszącą, czy podjęcie zachowania niespójnego z ważnym celem prowadzi do doświadczania żalu i, konsekwentnie, do kompensacyjnego unikania zachowania niespójnego z tym celem.

Badania 3.1. i 3.2. testowały hipotezę, czy doświadczenie niekompletności skutkujące nieuleganiem pokusie przyzwala na realizację celów hedonistycznych. Ten efekt był testowany w serii wyborów, badających sekwencyjne właściwości kompensacji.

Badania 4.1 - 4.4. sprawdzały, jakie są preferencje wobec symboli instrumentalnych w stanach (nie)kompletności.

Kwestia dotyczyła tego, czy doświadczenie niekompletności przyczynia się do wyborów bardziej instrumentalnych w przypadku ważnego celu. Ponadto – czy spostrzegany wysiłek, wynikający z zaangażowania, wymaga jednoczesnego zastosowania symboli o określonej instrumentalności. Testowano także, czy efekt manipulowania *self-(in)completeness* w przypadku wyboru symboli jest uwarunkowany wpływem społecznym.

Warto zaznaczyć, że relacjonowane badania miały wymagane zgody Komisji Etycznej Uniwersytetu SWPS oraz innych uczelni.

Całość *Wprowadzenia teoretycznego*, stanowi dobrze skonstruowany i czytelnie zredagowany tekst, który klarownie przedstawia zaplecze teoretyczne badań, odnoszące się do podejść, koncepcji i modeli wyjaśniających początkowe momenty procesu uruchamiania zachowania motywowanego celami związanymi ze strukturą poznawczą „ja”. Inaczej mówiąc z celami o specjalnym statusie (odnoszącym się do sprawczości), o znacznej wartości dla jednostki, długoterminowych, które jednak mogą tworzyć sytuacje konfliktowe, związane z trudnym wyborem i pokusami, generujące silne emocje z intensywnym potencjałem regulacyjnym. Jeśli można dodać - motywy dotyczą tutaj celów długoterminowych związanych ze sferą wartości osobistych i cywilizacyjnych.

Doktorantka wybiera koncepcje o wspólnych założeniach podstawowych, dotyczących udziału procesów poznawczych i wartościowania o rozmaitej strukturze i funkcji. Szczególnie te, które są już dobrze przedstawione w literaturze przedmiotu, czytelne i spójne formalnie i dobrze uzasadnione licznymi badaniami. W odróżnieniu od zauważanej przeze mnie praktyki cytowania głównie prac najnowszych, Autorka sięga do najlepiej uzasadnionych koncepcji niezależnie od tego, czy powstały przed czy po roku 2000. Pojęcia mają ustalone znaczenia. Konsekwentne wykorzystanie stosowanych koncepcji czytelnie prowadzi ku kolejnym, nowym badaniom. Wysoka jakość analizy teoretycznej i empirycznej i adekwatne oraz kreatywne projektowanie własnych badań zapewnia uzyskanie nowej, wartościowej wiedzy w problematyce, którą w ujęciu ogólniejszym można określić jako badanie sprawczości w początkowych fazach procesu motywacyjnego z perspektywy właściwości poznawczej struktury „ja” w kontekście silnie motywowanych, konfliktogennych dążeń.

Kolejna część tekstu to rozdział 2 (Chapter 2) dotyczący afektywnych mechanizmów kompensacji i relacjonujący artykuł Sorys & Byrka (2021)¹, dotyczący badania 2.1., opublikowany w *Appetite*, wydawnictwo Elsevier (<https://www.sciencedirect.com/journal/appetite>, odczyt 20 IX 2023) o IF równym 5,4.

Badanie eksploruje wskazane w tytule afektywne mechanizmy zachowań kompensacyjnych związanych ze zdrowiem, po działaniu niespójnym z ważnym, deklarowanym celem. Testuje model, w którym żal powstający w sytuacji hamującej dążenie/osiąganie celu spoczywa u korzeni indywidualnego zaangażowania i zachowań kompensacyjnych, takich jak unikanie tłustego i słodkiego jedzenia.

W eksperymencie longitudinalnym (jak to nazywa Autorka), w czasie od t0 do t3, wzięło udział 185 osób badanych, zaangażowanych w dążenie do bycia zdrowym i wyselekcjonowanych wg kryteriów WHO jako mających nawyki aktywności ruchowej wskazujące na dbałość o zdrowie. W momencie początkowym badaczki mierzyły dane demograficzne, BMI i subiektywną ważność celu bycia zdrowym.

¹ Sorys, K. & Byrka, K. (2021). Acting inconsistently with an important goal predicts compensatory health behaviors through regret, *Appetite*, 163, 105217.

W czasie t1 w warunkach eksperymentalnych manipulowały niespójnością z celem, przez proszenie uczestników o próbowanie jedzenia zarówno bardziej, jak i mniej kalorycznego. Po tej manipulacji, w czasie t2, mierzono doświadczenie żalu. 24 godziny później, w czasie t3, uczestnicy deklarowali, czy są zaangażowani w kompensacyjne zachowania zdrowotne, takie jak unikanie tłustego jedzenia i słodczy.

Wyniki okazały się zgodne z oczekiwaniami, działanie niespójne z celem było związane z wyższym poziomem doświadczanego żalu, który przewidywał zaangażowanie w kompensacyjne zachowania zdrowotne. Subiektywna wartość celu natomiast moderowała efekt niespójności doświadczanego żalu powodując, że bardziej zaangażowane jednostki doświadczały więcej żalu, kiedy działały niespójnie z celem.

Wyniki poddano dyskusji proponując innowacyjne badania procesu kompensacji w zróżnicowanym kontekście sytuacyjnym i przy pomiarze różnic indywidualnych.

Kontynuując relację z badań trzeba podkreślić, że materiał empiryczny przedstawiony w tekście doktoratu składa się z ciągów Autorskich badań, (które więc polegają na autoreplikacjach), z jednoczesnym wzbogacaniem i rozbudowywaniem planów badawczych i poszerzaniem zakresu badanych problemów, - zgodnie w ich postacią zmienianą przez kolejne wyniki. Taka weryfikacja jest wielką zaletą danych empirycznych osadzonych, jak tutaj, w precyzyjnie określonej problematyce.

Rozdział 3, (Chapter 3), dotyczący badania 3.1 oraz 3. 2., finansowanego przez SONATĘ BiS (2018/30//E/HS6/00465, NCN), to artykuł w druku (Sorys, Cantarero, Gollwitzer, Byrka, *in press*) (<https://doi.org/10.1037/mot0000296>², odczyt 20 IX 2023, IF=3,314).

Badania dotyczyły procesów samoregulacyjnych w dążeniu do celów tożsamościowych w stanach (nie)dopełnienia ja oraz powstrzymywania się od pokus, badały sekwencyjny charakter kompensacji. Przeprowadzono je na grupie 531 wegan zaangażowanych w ochronę środowiska. Badania opierają się na symbolicznej teorii samouzupelnienia i weryfikują wyniki wcześniej uzyskane przez Doktorantkę, pierwszą Autorkę.

Postawiona hipoteza głosiła, że doświadczenie nieulegania pokusom w trakcie realizacji celu tożsamościowego „bycia ekologicznym weganinem”, wiąże się z nieuleganiem pokusie w procesie realizacji celu hedonistycznego, natomiast doświadczenie kompletności ja mogłoby wywoływać uleganie pokusom. Testowano tę hipotezę, badając wielokrotne, następujące po sobie decyzje wobec kolejnych pokus.

Badanie I wykazało, że ekologiczni weganie, w stanie niekompletności ja, rzadziej niż ci w stanie kompletności (stanowiący kontrolną grupę eksperymentalną), wybierali atrakcyjne, ale nie ekologiczne produkty spożywcze. Efekt ten był najsilniejszy w odniesieniu do pierwszego dania z serii. Badanie II

² Sorys, K., Cantarero, K., Gollwitzer, P. M., & Byrka, K. (*in press*). Self-regulatory processes in striving for identity goals: Self-incompleteness shields eco-friendly vegans from temptations. *Motivation Science*, 9(3), 216–228.

potwierdziło te wyniki i dowiodło, że zjawisko to występuje niezależnie od kolejności prezentowania dań. Ta funkcja regulacyjna stanów samo niekompletności ja potwierdziła się przy włączeniu zmiennych indywidualnych takich jak cecha samokontroli i dążenie do przyjemności. Konsekwentnym postulatem badawczym Autorów badania jest kontynuowanie eksperymentów nad *self-completion theory* w kontekście przebiegu procesów regulacji wywoływanych stanami struktury ja i uwarunkowaniami ze strony różnic indywidualnych.

Rozdział 4 (Chapter 4) odnosi się do badania 4.1, 4.2, 4.3, 4.4 i dotyczy *self-incompleteness* i preferencji symboli instrumentalnych. Jest manuskryptem autorstwa Doktorantki, Kingi Sorys, P.M. Gollwitzera i K. Byrki: *The states of self-incompleteness direct individuals' preference towards more instrumental symbols*.

Badanie 4.1. dotyczyło problematyki mało zbadanej. Sprawdzano, czy stan niekompletności u zaangażowanych biegaczy skłania ich do wybierania symboli w większym zakresie instrumentalnych, gdy chodzi o ważne cele, w porównaniu z biegaczami w stanie kompletności. Oczekiwano, że stan niekompletności spowoduje wzrost prawdopodobieństwa wyboru symboli bardziej instrumentalnych niż byłoby to w stanie kompletności. Zbadano 110 biegaczy (w tym, w kolejnych badaniach byli to biegacze obojga płci) aktywnych fizycznie wg kryteriów WHO. Manipulacja stanem kompletności odbywała się za pomocą fałszywej informacji zwrotnej. Hipoteza się potwierdziła, nie mierzono jednak instrumentalności symboli, co było przedmiotem kolejnego, replikacyjnego badania.

Badanie 4.2. Hipoteza przewidywała, że wysoce zaangażowani biegacze w warunkach niekompletności będą wybierać raczej symbole bardziej instrumentalne względem celu niż w warunkach kompletności. Symbolami były wałek do masażu i kubek termiczny. Zbadano 142 biegaczy. Wyniki potwierdziły i poszerzyły wyniki badania poprzedniego. Wykazały także odmienną instrumentalność wybranych obiektów.

Badanie 4.3. było kolejną replikacją, tym razem badania 4.2, z wykorzystaniem odmiennego zestawu symboli, były to dwie aplikacje dla biegaczy. Hipotezy były analogiczne, jak w poprzednich badaniach. Przebadano 173 biegaczy. Wyniki potwierdziły i poszerzyły poprzednio uzyskane rezultaty. Symbol bardziej instrumentalny względem ważnego celu był spostrzegany jako wymagający więcej wysiłku w zastosowaniu niż symbol mniej instrumentalny względem ważnego celu, co prowadzi do

wniosku, że zaangażowanie wysiłku wymaganego dla wykorzystania symboli jest współbieżne z ich instrumentalnością.

Badanie 4.4. jest modyfikacją replikującą badanie poprzednie i wprowadza manipulacje eksperymentalną dotyczącą rzeczywistości społecznej, poprzez trzy stany dotyczące symboli: skuteczność, użyteczność, przydatność (pomoc) w dążeniu do celu. Badani (n=200) wybierali pomiędzy dwoma aplikacjami przydatnymi dla biegaczy. Wyniki potwierdziły rezultaty badań 4.1., 4.2., 4.3. Aby zreasumować wszystkie wyniki tak powiązanych replikacji przeprowadzono metaanalizę wyników.

Uczestnicy badań działający w warunkach niekompletności wybierali symbole instrumentalne częściej niż osoby badane w warunkach kompletności, w każdym z eksperymentów.

Rozdział 5 (Chapter 5) poświęcony jest Dyskusji wszystkich uzyskanych wyników i pokazuje jak przyczyniają się one do zwiększenia istniejącej wiedzy o afektywnych aspektach kompensacji, sekwencyjnej auto-symbolizacji w sytuacji konfliktu celów oraz instrumentalizacji symboli. Zjawisk, ujętych przez koncepcje – poczynając od najogólniejszej, - Carvera i Scheiera (1982), Kruglanskiego (2002), Gollwitzera i Wicklunda (1982), czyli mających silne i stabilne zaplecze teoretyczne.

Wszystkie trzy cele badawcze, sformułowane przez Doktorantkę zostały osiągnięte i zweryfikowane eksperymentalnie, w kolejnych replikacjach. Badania planowane w przyszłości opierają się na bezpośrednich i pośrednich konsekwencjach uzyskanych wyników oraz mają być projektowane z zamiarem ich doskonalenia, tj. przewyższenia dobrze zidentyfikowanych ograniczeń prezentowanych badań,.

Konkludując stwierdzam, że opublikowany artykuł, artykuł w druku i manuskrypt, zgłoszone jako rozprawa doktorska mgr Kingi Sorys, zatytułowana „Affective and Motivational Mechanisms in Striving for Identity Goals”, przygotowana pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Byrki, prof. Uniwersytetu SWPS, Wydział Psychologii we Wrocławiu, spełnia w bardzo wysokim stopniu wymogi, które wynikają z przepisów ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Po pierwsze, - rozprawa doktorska prezentuje i dowodzi szerokiej, ogólnej wiedzy teoretycznej mgr Klaudii Sorys oraz umiejętności jej wykorzystania i twórczego rozwinięcia.

Po drugie, - przeprowadzone badania świadczą o umiejętności samodzielnego prowadzenia efektywnej pracy naukowej zgodnie z regułami metodologii.

Po trzecie - rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie kilku problemów naukowych, dotyczących pierwszej fazy działania motywowanego i sprawczości, w aspekcie stanu poznawczej struktury ja i wnosi nową, wartościową wiedzę do dziedziny motywacji i osobowości.

Ustawowe kryteria zostały spełnione w bardzo wysokim stopniu, toteż wnoszę o wyróżnienie rozprawy.

Proszę zatem Radę Naukową Instytutu Psychologii Uniwersytetu SWPS o dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów przewodu doktorskiego

Kraków, 23 IX 2023.

